

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MILLIY DASTURNING JORIY ETILAYOTGANLIGI

Yo'ldosheva Manzuraxon Jalolovna
Andijon viloyati Baliqchi tumani
25- maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

ANNOTATSIYA

Maqolada boshlang'ich sinflarda milliy dasturning joriy etilayotganligi, uning keyingi ta'limdagi o'rni va ahamiyati; uning sifatiga ta'sir etuvchi ijobiy va salbiy omillarni tahlil qilish, yutuqlarni baholash metodikasi ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, boshlang'ich ta'lim, yutuqlarni baholash usullari, milliy dastur, omillar.

KIRISH

Mustaqillik qo'liga kiritilishi bilan O'zbekistonda ta'lim tizimi tubdan o'zgardi: keng ko'lamlı islohot amalga oshirilib, bunda yosh avlodga g'amxo'rlik, bolalarning ma'naviy, axloqiy va jismoniy rivojlanishi birinchi o'ringa qo'yildi. Bugungi kunda O'zbekistonda ta'lim qanday?

Qabul qilingan qator me'yoriy hujjatlar: O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi qonuni, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi", "Davlat ta'lim standarti" hamda Prezidentning bir qator qarorlari, Vazirlar Mahkamasi va Xalq ta'limi vazirligining bunga misol bo'la oladi.

ASOSIY QISM

Maktab ta'limining uzluksizligi va integratsiyasiga yo'naltirilgan zamonaviy boshlang'ich ta'limning yaxlit tizimi uning shakllanishi, rivojlanishi va muvaffaqiyati uchun pedagogika sohasidagi nazariyotchilar va amaliyotchilarning oldingi avlodlarining eng boy nazariy merosi va amaliy tajribalari va ularning boshlang'ich ta'limni rivojlantirishga qo'shgan hissasi.

Mamlakatimizda va xorijda boshlang'ich ta'lim sohasidagi zamonaviy muammolarning yaqqol o'xshashligiga qaramasdan, har bir davlat o'zining milliy an'analari, ilmiy salohiyati, iqtisodiy va kadrlar salohiyatiga tayangan holda ularni o'ziga xos tarzda hal qiladi, ta'lim tizimini takomillashtiradi va unga o'zgartirishlar kiritadi. u jamiyatdagi o'zgarishlarga mos keladi. Ushbu o'zgarishlarni eng ishonchli aniqlash va ularni o'lchash imkonini beradigan ko'rsatkichlar orasida biz quyidagilarni ta'kidlaymiz:

- Birinchidan, inson taraqqiyoti darajasining ajralmas ko'rsatkichi yoki Inson taraqqiyoti indeksi (HDI), unga ko'ra 117 mamlakat uchta guruhga bo'lingan: yuqori (55), o'rta (86) va past (36) darajali. rivojlanish;
- ikkinchidan, ta'limning rivojlanish indeksi (EDI), ta'limning rivojlanish darajasi va darajasini, uning maqsadlari va sifatini mamlakatlar bo'yicha 4 ta ta'lim darajasida: maktabgacha, boshlang'ich, o'rta va oliy ta'lim darajasining umumiy miqdoriy ko'rsatkichi.

Kanada, Fransiya, Germaniya, Italiya, Yaponiya, Buyuk Britaniya va AQSh Rossiya Federatsiyasi bilan taqqoslaganda inson salohiyatini baholashga katta qiziqish bildirmoqda. Biroq, hamma mamlakatlar ham to'liq ma'lumot bermaydi, shuning uchun qiyosiy tahlil faqat ma'lumotlari mavjud va ishonchli bo'lganlar ishtirokida amalga oshiriladi [1].

Maqsadlariga ko'ra, zamonaviy boshlang'ich ta'lim bilim asoslarini yaratishga, bolalarning individual va yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda aqliy, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlanishini, o'z-o'zini ijobiy baholash va maktabda muvaffaqiyatli o'qish uchun mas'uliyatni rivojlantirishga qaratilgan. o'rta maktabning keyingi bosqichlari.

Zamonaviy boshlang'ich ta'limni rivojlantirishdagi umumiy muammolarning butun blokidan quyidagilarni ajratib ko'rsatamiz:

- mashg'ulotlarni boshlash uchun "to'g'ri" yoshni tanlash;
- bo'lajak birinchi sinf o'quvchisining maktabga tayyorgarligi mezonlarini aniqlash;
- maktabgacha va boshlang'ich bosqichlarda takrorlash o'quv natijalarini "darajani oshirish" usuli sifatida;
- bolalarni bog'cha va maktabda moslashtirish muammosini hal qilish yo'llari;
- bolalar bog'chalari va boshlang'ich maktab o'qituvchilari o'rtasidagi hamkorlik shakllari;
- "Ta'limda imkoniyatlar tengligi" huquqini ijtimoiy-iqtisodiy va pedagogik muammo sifatida amalga oshirishga ta'sir etuvchi omillar.

Mutaxassislar o'rtasida boshlang'ich ta'lim maqsadlarini aniqlash va bolalar uchun ta'limni boshlash uchun "to'g'ri" yoshni tanlash muammosini hal qilishda jiddiy kelishmovchiliklar mavjud bo'lib, ular e'tiborga loyiqdir.

Bolalar ta'limining erta boshlanishi tarafdorlari, zamonaviy avlod olimlarning yangi tadqiqotlariga, bolalarni oilada va maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiyalashning amaliy tajribasiga, lekin birinchi navbatda jamiyatdagi global o'zgarishlarga va ularning bolalar hayotida aks etishiga ishora qilib, turli dalillarni ilgari suradilar.

Ertangi birinchi sinf o'quvchilarining tashqi ko'rinishi, qiziqishlari va ehtiyojlari o'zgardi. Ular olgan axborot hajmi va darajasi, elektron aloqa vositalariga ega bo'lish bo'yicha o'tgan yillardagi tengdoshlaridan sezilarli darajada oshib ketdi va ta'limga bo'lgan talablar kuchaygan sharoitda yashamoqda. Bu xususiyatlar ilgari befarq bolalikka tegishli bo'lgan vaqtni qisqartirishga olib keldi; erta yoshdagi bolalar uchun ta'limning boshlanishi (3-5 yoshli bolalar); maktabgacha ta'lim muassasalari hisobidan majburiy ta'lim muddatini (9 yildan 13 yilgacha) qisqartirishga urinishlarga.

Ularning muxoliflarining ta'kidlashicha, bolalarning qonuniy huquqlariga, bolalikka tegishli vaqtni "qisqartirishga" hujum:

- birinchidan, bolaning yoshini maktabgacha, apriori maktabga yo'naltirilgan deb belgilash, shuningdek, masalan, "o'yin" yoki "o'sish" emas, balki u uchun "maktabgacha yoshdagi bolaning" ijtimoiy mavqeini ta'minlash uchun. ("rivojlanayotgan") bola;

- ikkinchidan, bir qator Yevropa mamlakatlarida maktabga tayyorgarlik yoshini an'anaviy 6-7 yoshga nisbatan 2 yilga qisqartirish;
- uchinchidan, 5-6 yoshli bolalar uchun jiddiyroq o'quv yuki tufayli, bu boshlang'ich maktabning bevosita ta'lim vazifalarini maktabgacha ta'lim bosqichiga o'tkazishdir.

Turli mamlakatlarda tayyorgarlik bosqichi ularning milliy dasturi asosida yaratilgan bo'lib, Qo'shma Shtatlarda maktabgacha tarbiya vazifasini bolalar bog'chalari, maktabgacha ta'lim muassasalari, bolalar bog'chalari yoki "enaga maktablari" amalga oshiradi. Germaniya, Avstriya va Shveysariyada esa "tayyorgarlik guruhlarini yoki sinflari" bolaning maktabga tayyorgarlik darajasiga qarab bolalar bog'chalari yoki boshlang'ich maktablarda joylashgan. Frantsiyada bolalar va boshlang'ich sinflarni birlashtirishning turli shakllari qo'llaniladi, masalan, 2-5 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan "ona maktablari" deb ataladigan bolalar bog'chalari boshlang'ich maktab rejimida ishlaydi. Boshlang'ich maktabning birinchi yili bilan birlashtirilgan bolalar bog'chasining katta guruhi (4-5 yosh) "tayyorgarlik sinfi" dir. Finlyandiyada maktabgacha ta'lim guruhlarini 6 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan, Italiyada - bolalar bog'chasida "maktabga tayyorgarlik yili" ("bolalar maktabi"), Polshada - maktablarda nol sinflar yoki bolalar bog'chalarida tayyorgarlik guruhlarini, Chexiyada - "ona maktablari" [3].

Xorijiy tajribadan farqliroq, O'zbekiston Respublikasi Ta'lim Vazirligi fuqarolarning konstitutsiyaviy huquqlarini ro'yobga chiqarish maqsadida milliy dastur asosida boshlang'ich maktab ta'limining umumiy imkoniyatlarini oshirishga, uni milliy dastur asosida takomillashtirishga harakat qilmoqda va shu tariqa milliy o'quv dasturi 2022-2023 o'quv yilidan boshlab bosqichma-bosqich tajriba-sinovdan o'tkazilib, 2026- 2027 o'quv yiliga qadar to'liq amaliyotga joriy etilishi kutilmoqda. "Yoshlikda olingan bilim toshga o'yilgan naqshga mengzaladi. Naqsh mahorat bilan ishlanishi yoki, aksincha, bo'lishi mumkin. Shu bois oilada farzand dunyoga kelishi hamonoq uning ta'lim-tarbiyasiga jiddiy e'tibor qaratiladi. Dastlab ota-ona, mahalla-ko'y, maktabga chiqqach esa o'qituvchilar zimmasiga jiddiy mas'uliyat yuklanadi. Mamlakat kelajagining bunyodkori sanalmish yoshlarning ta'lim olishida darsliklarning xizmati beqiyos. O'quvchilarning risoladagidek bilim olishi, ularni mustaqil hayotga tayyorlash, bilim samaradorligini oshirishda maktab darsliklari asosiy vositalardan biridir. O'quvchi darslikdan bilim oladi, tajriba to'playdi va uni o'z hayotida qo'llashni o'rganadi. Shunday ekan, darsliklarning mukammalligi har makon va zamonda ham muhim ahamiyat kasb etadi. E'tiborsizlik tufayli unda yo'l qo'yilgan birgina xato ulg'ayib kelayotgan o'quvchi hayotini tamomila teskakri tomonga burib yuborishi hech gap emas. Yurtimizda ta'lim tizimi, xususan, darsliklarga Prezident darajasida diqqat-e'tibor qaratilayotgani zamirida katta maqsad va ma'no mujassam" [2].

Hozirgi vaqtda ko'pgina mamlakatlarda tayyorgarlik guruhlarini dasturlari bolalarda atrofda moddiy dunyoni o'z-o'zini bilish g'oyalari va ko'nikmalarini, ularning muhitidagi ijtimoiy xulq-atvorni rivojlantirishga qaratilgan. Maktabga tayyorgarlik ko'rsatkichini aniqlashda ustuvorliklar turlicha tanlanadi. Asosiy e'tibor ona tilini o'rganish va nutq ko'nikmalarini rivojlantirish yoki aql,

kuzatuvchanlik, yodlash tezligi, fikrni ifodalashning aniqligi va ijodiy tasavvurni rivojlantirish bo'lishi mumkin [3].

Shuningdek boshlang'ich maktab o'quv dasturlariga ham mustaqil fanlar (ona tili, odobnoma, chet tili, vatan tuyg'usi) hamda integral fanlar (atrofimizdagi olam, bizni o'rab turgan olam haqidagi amaliy bilimlar yoki tabiatshunoslik, ijtimoiy fanlar) kiradi, ular gumanitar fanlar bilan birgalikda, o'z ichiga oladi, dunyoqarashning asoslarini yaratdi: "Ayni paytda boshlang'ich sinf o'quvchilari mazkur darsliklardan foydalanishyapti. Insonning kelajakda muvaffaqiyat qozonishi, eng avvalo, to'g'ri qo'yilgan maqsadga bog'liq. "Tarbiya" fanining ahamiyatli jihati shuki, u bolada bosqichma-bosqich maqsad qo'yish va unga intilish ko'nikmasini shakllantirib boradi. Tarbiya dasturiga e'tibor qaratsak, o'quvchi 1-sinfda dastlab orzularini aniqlay olishga o'rgatiladi. 2-sinfda o'z oldiga maqsad qo'ya olish ko'nikmasi shakllantiriladi. 3-sinfda o'quvchida dasturni o'zlashtirish natijasida maqsad va orzu-umidlarni amalga oshirishga harakat qilish ko'nikmasi paydo bo'ladi. 4-sinfda esa atrofda bo'layotgan voqea-hodisalarga sog'lom munosabat bildira oladi, shaxs sifatida o'zini anglaydi va o'z xatti-harakatlarini tahlil qiladi. Yuqori sinflarda bu ko'nikmalar shakllanib, o'quvchi o'z oldiga maqsad qo'ya olish, mustaqil fikrlash, o'z faoliyatini tahlil qilish, to'g'ri qaror qabul qilish kabi ko'nikmalarga ega bo'ladi" [2].

Yangi davlat standartlarning joriy etilishi bilan o'qitishning kompetensiyaviy tamoyilini joriy etish, o'qitishning yangi usullarini qo'llash, turli darajadagi boshqaruv organlari tomonidan ish natijalarini nazorat qilish hisobiga o'qituvchi qo'shimcha kasbiy yuklamalarga ega bo'ldi.

XULOSA

Shunday qilib, boshlang'ich ta'limni rivojlantirish va uning sifat jihatidan o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan asosiy omillar:

- maktabgacha ta'lim muassasalarining bepul maktabgacha ta'lim faoliyati va bunday tashkilotlarga bormaydigan bolalarni maktabgacha ta'lim shakllari bilan qamrab olishni kengaytirish;
- ertangi birinchi sinf o'quvchisini qobiliyatga qarab tanlash usuli sifatida test yoki imtihonlardan voz kechish;
- bolalarning ta'lim olishda nafaqat teng imkoniyatlar, balki teng natijalarga erishish huquqini amalga oshirish;
- boshlang'ich maktab o'qituvchilarining bolalarning yangi muhitga moslashishi va muvaffaqiyatli o'qishi manfaatlari yo'lida hamkorligi (ota-onalar bilan ishlash faoliyati takomillashtirish);
- nazorat tizimini mustahkamlash va uning samaradorligini oshirish omili sifatida barcha darajadagi talabalarning yutuqlarini xalqaro, milliy va mintaqaviy tadqiqotlarda ishtirok etish;
- boshlang'ich ta'lim muassasalarini ta'lim sifatini pedagogik o'lchashning zamonaviy usullari bilan ilmiy-metodik ta'minlash.

FOYDALANGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI (REFERENCES)

1. Otajonova B. Milliy o'quv dasturi loyihasi taqdim etildi//Pravda Vostoka. <https://yuz.uz/uz/news/milliy-oquv-dasturi-loyihasi-taqdim-etildi>
2. <http://www.teztop.net/ru/news/maqsad-milliy-oquv-dasturni-amaliyotga-samaralijoriy-etish>
3. "Boshlang'ich ta'limning Milliy o'quv dasturi: mazmun-mohiyati, amaliyotga samarali joriy etish usullari" mavzusidagi o'quv seminari tashkil qilindi//2022 yil 3fevral kuni Xalq ta'limi vazirligi huzuridagi Respublika ta'lim markazi, Qashqadaryo viloyat.